

PRATARMĖ

Ši knyga skiriama Lietuvos archeologijos pirmtako Petro Tarasenos 100-osioms gimimo metinėms pažymėti. Ją sudaro daugelio autorių, norėjusių pagerbti šios šviesios asmenybės atminimą, straipsniai. Darbas pradedamas plačiu Pr. Kulikausko straipsniu "Petras Tarasena - Lietuvos archeologijos pradininkas", kuriame išsamiai nušviečiamas P. Tarasenos gyvenimas ir mokslinė-kraštotyvinė veikla. Dirbdamas kurį laiką kartu su P. Tarasena autorius turėjo galimybę giliau pažinti ir plačiau atskleisti šio retos erudicijos, kuklaus ir be galo darbštaus žmogaus gyvenimą ir kūrybą. P. Tarasenos mokslinę bibliografiją vienu siauru klausimu kiek papildė R. Volkaitės-Kulikauskienės straipsnis "Apie Petro Tarasenos ir Jono Puzino polemiką "Lietuvos aido" puslapiuose". Nemaža straipsnių yra betarpiškai susiję su Petro Tarasenos gyvildenta tematika. Pirmiausia tai V. Daugudžio straipsnis "Dėl laidojimų Lietuvos piliakalniuose"; jame nemaža vietos skiriama P. Tarasenos tyrinėtame Velikuškių piliakalnyje atidengtiems degintiniams kapams, kuriuos P. Tarasena siejo su piliakalnio egzistencijos laikotarpiu. V. Daugudis prieina prie išvados, kad šie kapai priklauso vėlyvajam geležies amžiui - laikotarpiui, kai piliakalnis jau buvo apleistas, tuo pakoreguodamas piliakalnyje surastų kapų datavimą. Su P. Tarasenos moksline veikla susijęs ir A. Luchtano straipsnis "Ankstyvojo geležies amžiaus Kernavės kapinynas", kuriame skelbiami brūkšniuotosios keramikos kultūrai skiriami pastaraisiais metais atidengti degintiniai kapai Kernavėje. Analogijų jiems autorius ieško anksčiau P. Tarasenos tyrinėtuose šios rūšies paminkluose. A. Luchtano straipsnį gražiai papildė R. Jankausko atlikta antropologinė degintinių kapų analizė. Tai pirmas bandymas Lietuvoje atskleisti kremuotų kaulų tyrimų rezultatus.

Išskirtinas didelis E. Grigalavičienės straipsnis "Juodonių piliakalnis ir gyvenvietė", kuriame autorė plačiai skelbia šio paminklo tyrinėjimų duomenis. Tai bene vienintelis Rokiškio rajone tyrinėtas piliakalnis kartu su gyvenvietė autorės priskiriamas šiaurės rytų Lietuvos lokalinės brūkšniuotosios keramikos kultūros grupei. Šios kultūros pietinei lokalinei grupei skiriamos J. Zverugo publikuojamas piliakalnis Gorani vietovėje, Smurgonių rajone, datuojamas VI-V a. pr. Kr. - VII-VIII a. po Kr. Tuo tarpu E. Zaikovskis savo straipsnyje bando išaiškinti

brūkšniuotosios keramikos kultūros laidojimo papročius, gretindamas archeologinius duomenis su legenda apie Sovii, žinomą iš rašytinių šaltinių (abu straipsniai rusų kalba). Visi šie straipsniai vienu ar kitu aspektu betarpiškai liečia vieną ryškiausių rytinių baltų paliktą brūkšniuotosios keramikos kultūrą.

Be šių straipsnių, tiesiogiai liečiančių P. Tarasenos darbus, ar susijusių su juose keliamais klausimais, šiame rinkinyje rasime kitus straipsnius, vienaip ar kitaip nušviečiančius Lietuvos archeologijos problemas nuo akmens amžiaus iki viduramžių. Iš akmens amžiaus nagrinėtų problemų minėtini V. Juodagalvio straipsnis "Mezolitinės tradicijos vėlyvojo neolito titnago inventoriuje" ir M. Černiavskio - "Seniausieji rago dirbiniai iš Smurgonių apylinkių" (pastarasis rusų kalba). Skyrium minėtinas R. Rimantienės straipsnis "Žemės ūkio pradžia Lietuvoje". Autorės tyrinėjimai Šventojoje davė retų šaltinių žemdirbystės pradžiai Lietuvoje išaiškinti. Naujo gamybinio ūkio atsiradimo autorė ieško visuomenės sąmonės raidoje, kuri jau buvo pribrendusi naujai gamybos pakopai priimti.

Atskirą grupę sudaro straipsniai, nagrinėjantys geležies amžiaus problemas. Pirmiausia paminėtinas M. Michelberto straipsnis "Antkaklių trimitiniais galais (III gr.) chronologijos klausimu". Autorius, remdamasis savo tyrinėjimais Paragaudyje (Šilalės raj.), patikslina trimitinių antkaklių tuščiavidurių galais datavimą, priskirdamas jas senojo geležies amžiaus pirmajai pusei. V. Kazakevičius skelbia vieną retesnę radinį - Kijevo Rusios gamybos kalavijo rankenos skersinio fragmentą, datuojamą X-XI a., tuo tarpu V. Kulakovas straipsnyje "Žirgų apranga prūsųose X-XI a." (rusų kalba), išanalizavęs archeologinę medžiagą iš Izrekapiniso kapinyno (Sambijoje), bando pasekti reliatyvinę žirgo aprangos, ypač kamanų, detalių chronologiją. L. Vaitkunsienė nagrinėja žemaičių aprangos regioninius skirtumus, daugiausia remdamasi savo tyrinėjimais Žemaitijoje, skirdama pagrindinį dėmesį moterų galvos puošybai. K. Jankauskas savo straipsnyje pateikia naujus duomenis apie spalvotųjų metalų papuošalų smulkųjį dekorą, paremtus cheminės analizės rezultatais. Vis didesnio dėmesio susilaukia mažai Lietuvos archeologų tyrinėti kaulo ir rago dirbiniai. R. Jarockis bando plačiau nagrinėti šios rūšies radinius, aptiktus Kernavėje, XIII-XIV a. kauladirbio sodyboje. Pirmiausia aptariama žaliava,

pirminis rago apdirbimas, apskritai visas kaulinių-
raginių dirbinių gamybos procesas, jų puošimas
bei pritaikymas buityje. Knyga užbaigiama A.Vi-
sockio straipsniu "Peterburgo archeologijos institu-
tas ir Lietuva". Autorius, remdamasis Leningrado
istoriniame archyve esančia medžiaga, apžvelgė
1878 m. įkurto šio instituto pedagoginę veiklą ir
jo ryšius su Lietuva. Tai pirmas straipsnis apie

šį institutą, kuriame studijavo ir lietuviai, tarp
jų V.Nagevičius, baigęs institutą 1904 metais.

Knyga gausiai iliustruota. Joje daug naujos
medžiagos ras visų pirma archeologai, tačiau ji
pravers istorikams, kraštotyrininkams, ypač stu-
dentams ir apskritai visiems, kas domisi Lietu-
vos kultūros ir mokslo pradininkais bei žilaja
jos praeitimi.

REGINA VOLKAITĖ-KULIKAUSKIENĖ